

Kazalnik PREZENCA

za oceno preskrbljenosti naselij z zelenimi površinami za telesno dejavnost

Dr. Vita Žlender
Urbanistični inštitut RS

Delo Urbanističnega inštituta na temo povezave zelenih površin, javnega zdravja in različnih skupin prebivalcev

Ministrstvo za zdravje – Ven za zdravje

- Prvo uradno sodelovanje tematik javnega zdravja in prostorskega načrtovanja
- od 2017

2 glavna rezultata

Priročnik Ven za zdravje – Priročnik za načrtovanje zelenih površin za spodbujanje telesne dejavnosti in zdravega življenjskega sloga

Splošne smernice za načrtovanje zelenih površin za Ministrstvo za zdravje

4 x 3-letni projekti

2017 – 2019

VENZA ZDRAJE

Strokovne podlage za načrtovanje zelenih površin za spodbujanje telesne aktivnosti prebivalcev

2020 – 2022

VENZA ZDRAJE 2

Promocija strokovnih usmeritev načrtovanja zelenih površin za aktivni življenjski slog med deležniki na lokalni ravni

2022 – 2025

VENZA ZDRAJE 3

Zelene površine za aktivni življenjski slog, zdrava mesta in občine

2026 – 2028

VENZA ZDRAJE 4

Strokovna podpora občinam in regijam za načrtovanje zelenih površin za aktivni življenjski slog prebivalcev

Ministrstvo za naravne vire in prostor

Priporočila za prostorsko načrtovanje v okviru Državnega prostorskega reda Slovenije – Priročnik Zeleni sistem v mestih in naseljih

Zeleni sistem kot del Urbanistične zasnove – Zasnova za aktivni življenjski slog

Medsektorsko

Ciljno raziskovalni projekt
Prilava kazalnikov za oceno preskrbljenosti naselij z zelenimi površinami za telesno dejavnost v odprtem prostoru - CRP PREZENCA - V5-2232, (UIRS, 2022- 2024)

OSVETLITEV PROBLEMATIKE

SLOVENIJA
NIJZ: Nezadostna telesna aktivnost škodi zdravju
Ljubljana, 10. 05. 2022 06:42 |
PREDVIDEN ČAS BRANJA: 2 min

AVTOR: STA
KOMENTARJI: 22

Ob svetovnem dnevu gibanja Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) še posebej poudarja pomen zadostne telesne aktivnosti za ohranjanje in krepitev zdravja. Nezadostna telesna aktivnost namreč škodljivo vpliva na zdravje in je eden od vodilnih dejavnikov tveganja za umrljivost zaradi nenalezljivih bolezni, so opozorili na NIJZ.

nezadostna telesna dejavnost

podatki o zelenih površinah

land

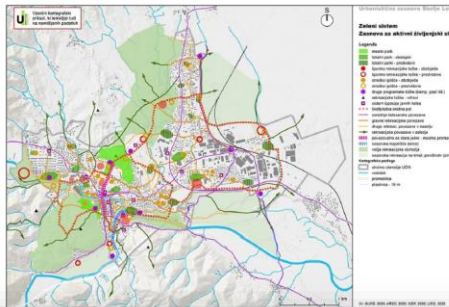
Submit to this Journal
Review for this Journal
Propose a Special Issue

Article Menu
Academic Editors
Francesca Ugolini
David Pearlmutter

Journal of Exercise Science & Fitness
Volume 21, Issue 4, October 2023, Pages 305-312

dejavniki spodbujanja TD

ReSPR50 - pomen zelene infrastrukture in zelenih sistemov

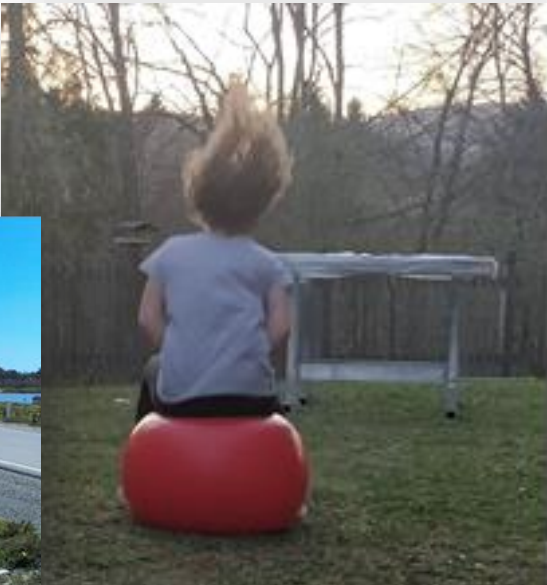

Journal of Exercise Science & Fitness
Volume 21, Issue 4, October 2023, Pages 305-312

Challenges of social change: The 2021 Republic of Slovenia report card on physical activity of children and adolescents

Show more
Add to Mendeley Share Cite
<https://doi.org/10.1016/j.jesf.2023.06.003>

Zagotavljanje okolij in dostopnosti

Pomembnost oblikovanja Kazalnika PREZENCA:

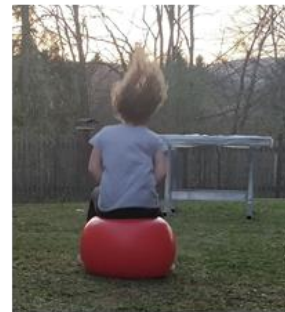
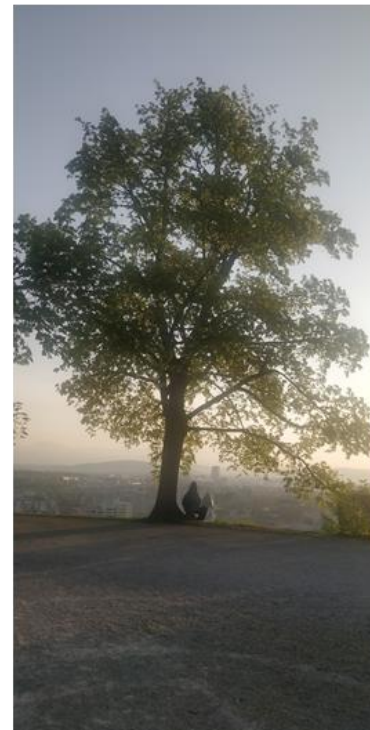
- Usmerjanje razvojnih ukrepov na lokalnem nivoju
- Dopolnitev obstoječih kazalnikov (kazalnik dostopnosti zelenih površin – MNVP, kazalniki Zdravja v občini)
- Doprinos k razvoju znanosti s področja prostorskih strok, javnega zdravja, okolja in družbe
- Podpora k razumevanju priložnosti in potreb za medsektorsko sodelovanje in povezovanje
- Posreden doprinos k naslavljanju izzivov varovanja narave in ohranjanja ali izboljšanja biodiverzitete
- Razvoj in testiranje metodologij združevanja in dopolnjevanja prostorskih podatkov
- ...

Izhodišča za delo

Razumevanje zelenih površin

ZELENE POVRŠINE so odprti prostori, katerih prepoznavne značilnosti opredeljuje **PRISOTNOST NARAVNIH PRVIN** (vegetacija, voda, pesek, skale...)

- VELIKA RAZNOLIKOST
- SKUPNE ZNAČILNOSTI

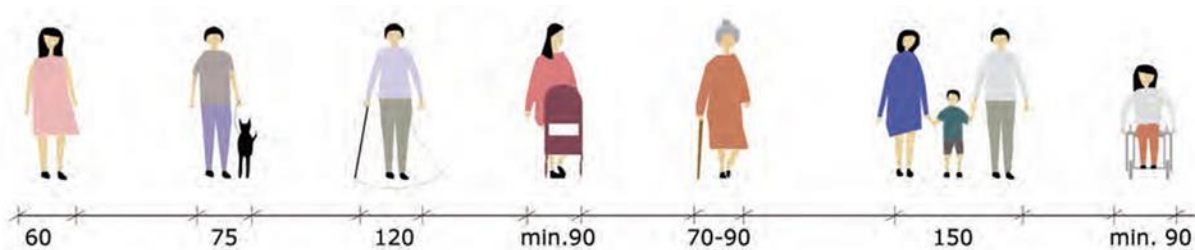
Telesna dejavnost za zdravje

- enakovredno za vse
- zagotavljanje možnosti izbire

- ✓ starost
- ✓ telesna pripravljenost
- ✓ zanimanja
- ✓ zmožnosti gibanja – ljudje s stalnimi ali začasnimi oviranostmi so v vseh starostnih skupinah

različne ciljne skupine, skupna /individualna dejavnost,

- ✓ splošna uporaba – vsi, družine, otroci, starejši, mladi, odrasli
- ✓ posebne skupine – šole, vrtci, bolnišnice, domovi, manjšine, gibalno in senzorno ovirani
- ✓ lokalna društva in akterji, ki spodbujajo TD

Smernice SZO (l. 2020)

Priporočene vrednosti TD za ohranjanje in izboljšanje zdravja

Preskrbljenost z zelenimi površinami za telesno dejavnost je ustrezna, ko so uravnoteženi vsi vidiki

DEFINICIJA PRESKRBLJENOSTI

Preskrbljenost naselij z ZP za telesno dejavnost in aktivni življenjski slog:

- Zakon o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 199/21) - **načelo enakovredne preskrbljenosti in dostopnosti zelenih površin**, kar se nanaša na zagotavljanje zadostnih javnih površin v naseljih v smislu enakovredne preskrbljenosti in dostopnosti za vse prebivalce ter njihove potrebe po raznoliki uporabi teh površin (npr. za preživljanje prostega časa, za šport in rekreacijo, varno igro otrok, izobraževanje, zagotavljanje drugih posebnih funkcij).

Ključni vidiki, ki se nanašajo na ustrezno preskrbljenost naselij z zelenimi površinami za telesno dejavnost in aktivni življenjski slog:

- **Enakovrednost**
- **Javna dostopnost**
- **Ustrezna razmestitev, povezanost in zveznost**
- **Privlačnost**
- **Kapaciteta** vseh ustreznih ZP v naselju kot tudi posamezne ZP

Izhodišča za
oblikovanje Kazalnika
PREZENCA

Za kazalnik:

Opredelitev 2 osnovnih skupin telesnih dejavnosti - glede na način in namen uporabe prostora:

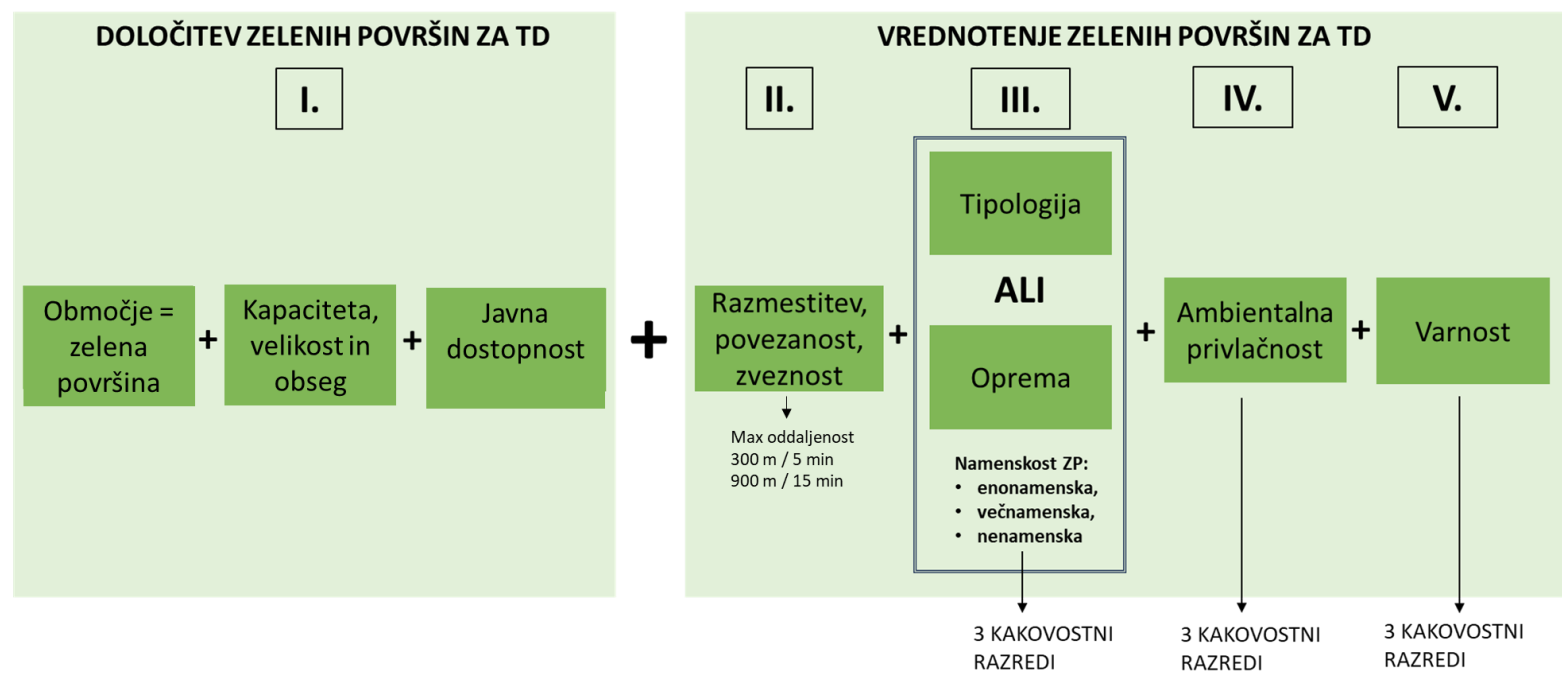
PROSTORSKO ZGOŠČENE DEJAVNOSTI (vezane na sklenjen prostor)

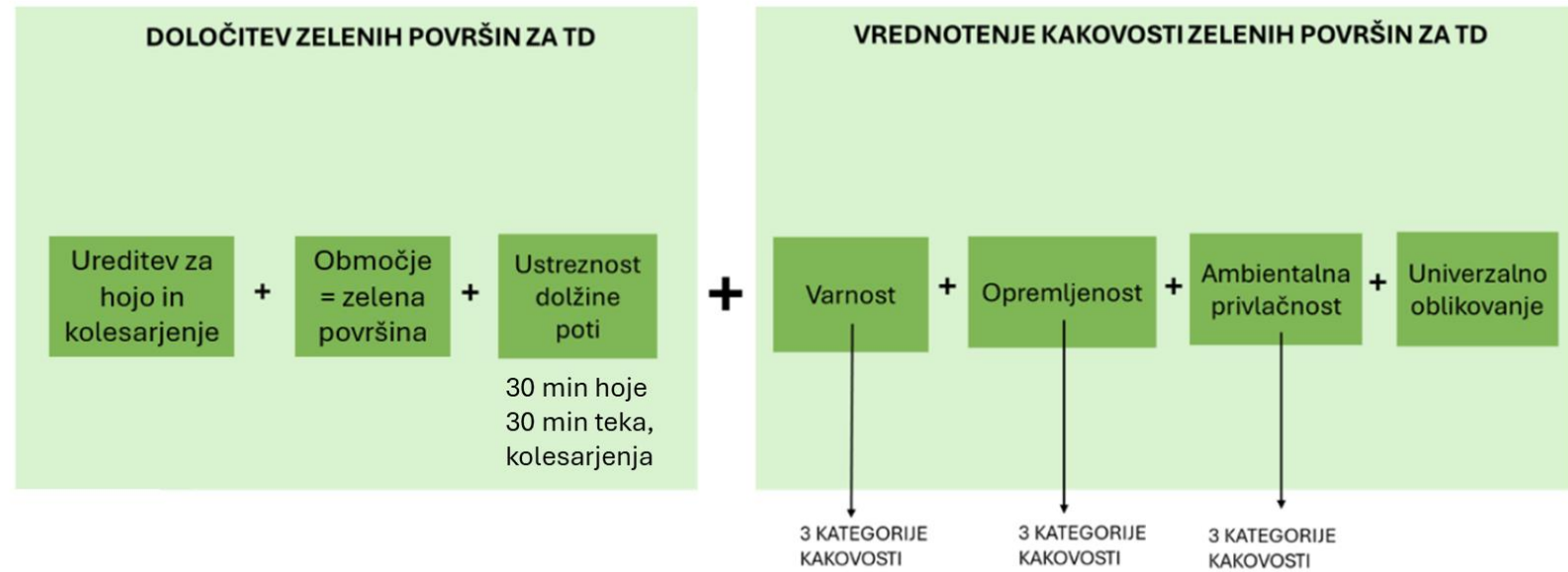
DALJINSKE DEJAVNOSTI (vezane na razdalje)

1. Kazalnik PREZENCA za prostorsko zgoščene telesne dejavnosti

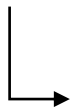
2. Kazalnik PREZENCA za daljinske telesne dejavnosti

DOLOČITEV ZELENIH POVRŠIN ZA PROSTORSKO ZGOŠČENE OBLIKE TELESNE DEJAVNOSTI

DOLOČITEV OBMOČJA

območje obravnave
območje naselja,
radiji v zaledje: 900 m

VHODNI PODATKI

Evidenca stavbnih zemljišč

Dejanska raba Evidence stavbnih zemljišč (GURS, 2023)

sloji: 3171, 3181, 3182, 3183, 3184, 3243, 3111, 3112, 3131, 3132 - 3133, 3134, 3135, 3136, 3141, 3142, 3151

MKGP – dejanska raba

Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč (MKGP, 2023)

sloji: 1800, 2000

ob preveritvi slojev ZGS
- rekreacijska funkcija gozda
- kulturna funkcija gozda

ob preveritvi evidence DRSV
- površinske vode

OpenStreetMap

Open Street Map (2024)
leisure IN ('park', leisure IN ('dog_park') OR amenity IN ('dog_park')), landuse IN ('cemetery'), landuse IN ('recreation ground') OR leisure IN ('pitch', 'track', 'recreation ground', 'fitness_station'), landuse IN ('meadow', 'grass'), leisure IN ('playground') AND 'access' NOT IN ('private', 'customers'), leisure IN ('playground') AND tags -> 'access' IN ('customers'), leisure IN ('garden'), leisure IN ('cycling_dance', 'fitness_station', 'golf course', 'miniature_golf', 'sports_centre', 'stadium', 'swimming_area', 'track', 'horse_riding', 'pitch')

FILTRIRANJE IN PREKLASIFIKACIJA PODATKOV – OSNOVNA TIPOLOGIJA ZELENIH POVRŠIN

IZLOČANJE NEUSTREZNIH POVRŠIN

grajeno tkivo

- tloris stavb (Kataster nepremičnin, GURS, 2021)
- parkirišča (OSM, 2024)

območja glede na velikost in obliko

- poligoni manjši od 200 m² (določena min. površina)
- ozki poligoni (izogib nerelevantnim poligonom)

ZDRUŽEVANJE SLOJEV

izračun neprepustnosti tal

prepustnost tal vsaj 55 % (daljinsko zaznavanje - Copernicus, 2023)

občinski podatki

- Javno vzdrževane površine (košene) – evidence občine / občinskih služb
- oprema javnih površin, igrišč ipd. – evidence občine, zavodov

popravki in dopolnitve – kabinetni pregled, dodatne informacije strokovnjakov iz občine, pregled na terenu

SLOJ ZELENIH POVRŠIN ZA PROSTORSKO ZGOŠČENE TELESNE DEJAVNOSTI

Več o postopku:

STROKOVNI PREGLED IN DOPOLNITVE

Primer: Mestna občina Celje

Preučevano območje:
28.106.598 m²

izračun **pred** popravki
(10.003.707 m²)

po popravkih
(8.269.038 m²)

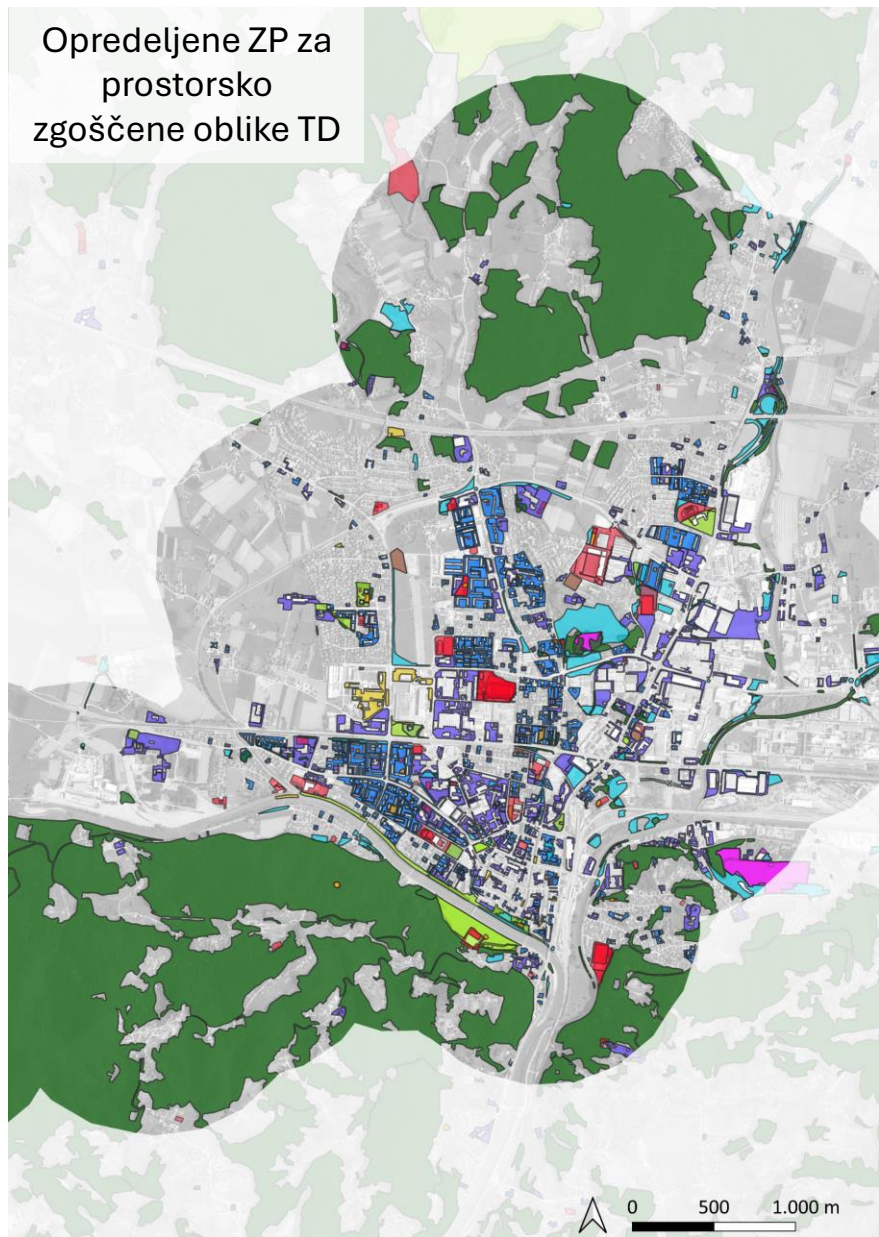
razlika **1.734.669 m²**

Večnamenske ZP za TD

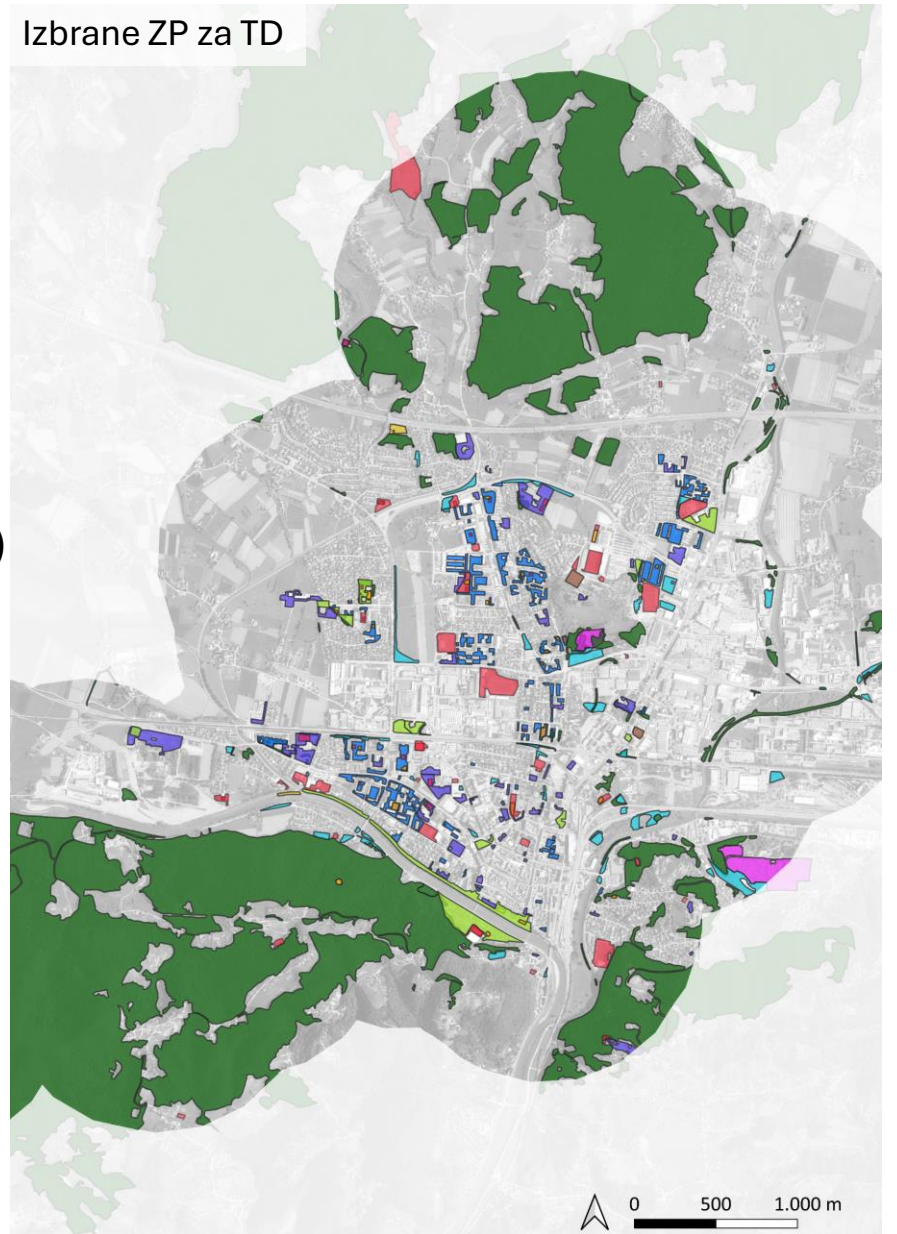
- neformalno območje za TD v gozdu
- park
- skupne zelene površine stanovanjskih objektov
- šport in rekreacija
- zunanje površine javnih objektov
- drugo

Enonamenske ZP za TD

- pokopališče
- samostojno otroško igrišče
- vrtičkarstvo
- zelenica

Izbrane ZP za TD

Primer: občina Miklavž na Dravskem polju

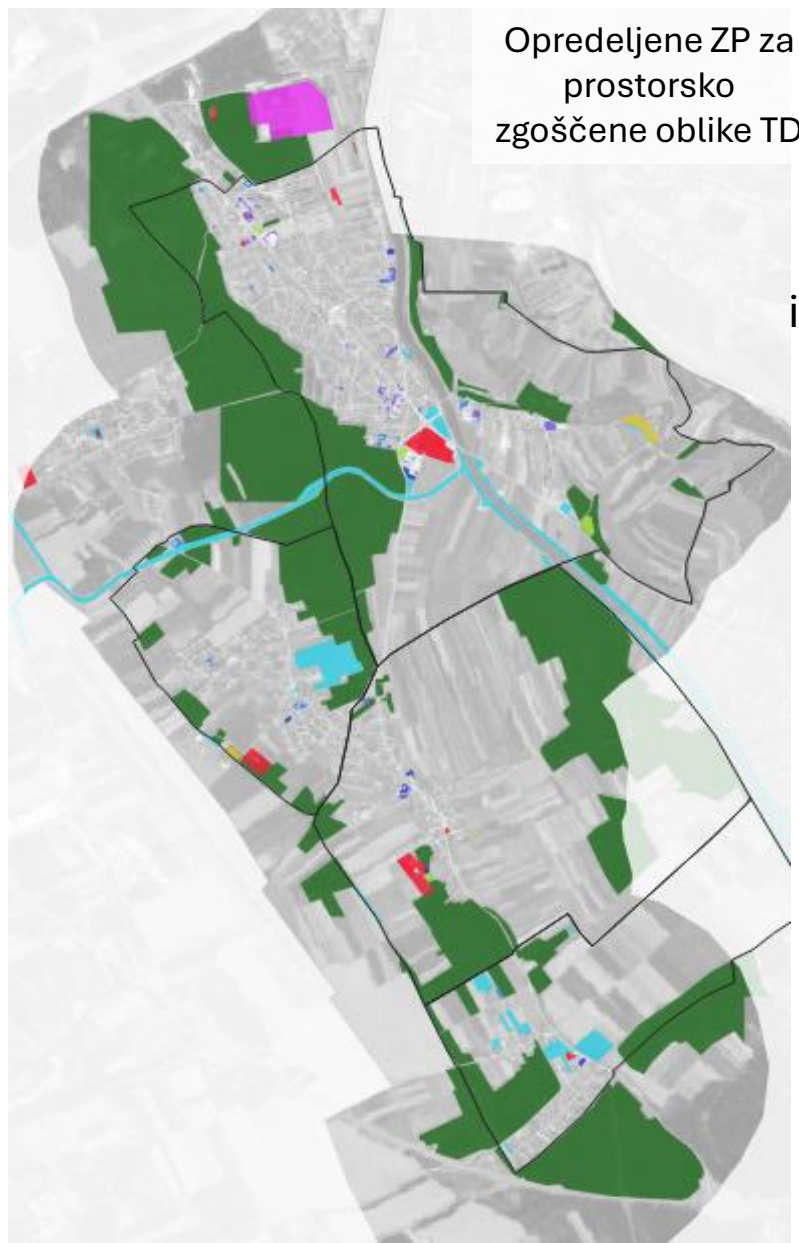
Preučevano območje:
20.488.037 m²

izračun **pred** popravki
(5.260.912 m²)

po popravkih
(4.929.111 m²)

razlika **331.801 m²**

Opređeljene ZP za
prostorsko
zgoščene oblike TD

Večnamenske ZP za TD

- neformalno območje za TD v gozdu
- park
- skupne zelene površine stanovanjskih objektov
- šport in rekreacija
- zunanje površine javnih objektov
- drugo

Enonamenske ZP za TD

- pokopališče
- samostojno otroško igrišče
- vrtičkarstvo
- zelenica

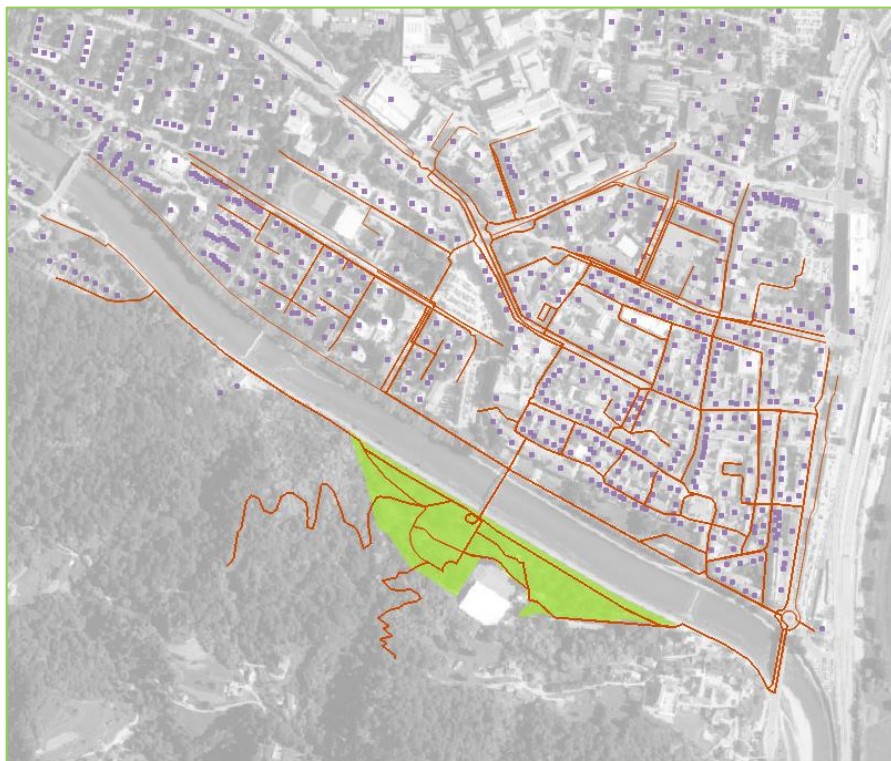
Izbrane zelene površine
za telesno dejavnost

- # Izračun peš dostopnosti do ZP
- S programom R5R (način potovanja: hoja)
 - Podatki o omrežju OpenStreetMap (dopolnjeni z ročnim vnosom)
 - Za zelene površine so bile določene vstopne točke
 - Za vsak hišni naslov je bila izbrana najhitrejša pot do zelenih površin

Hišni naslovi

Za hojo primerne poti

Izbrane ZP za TD

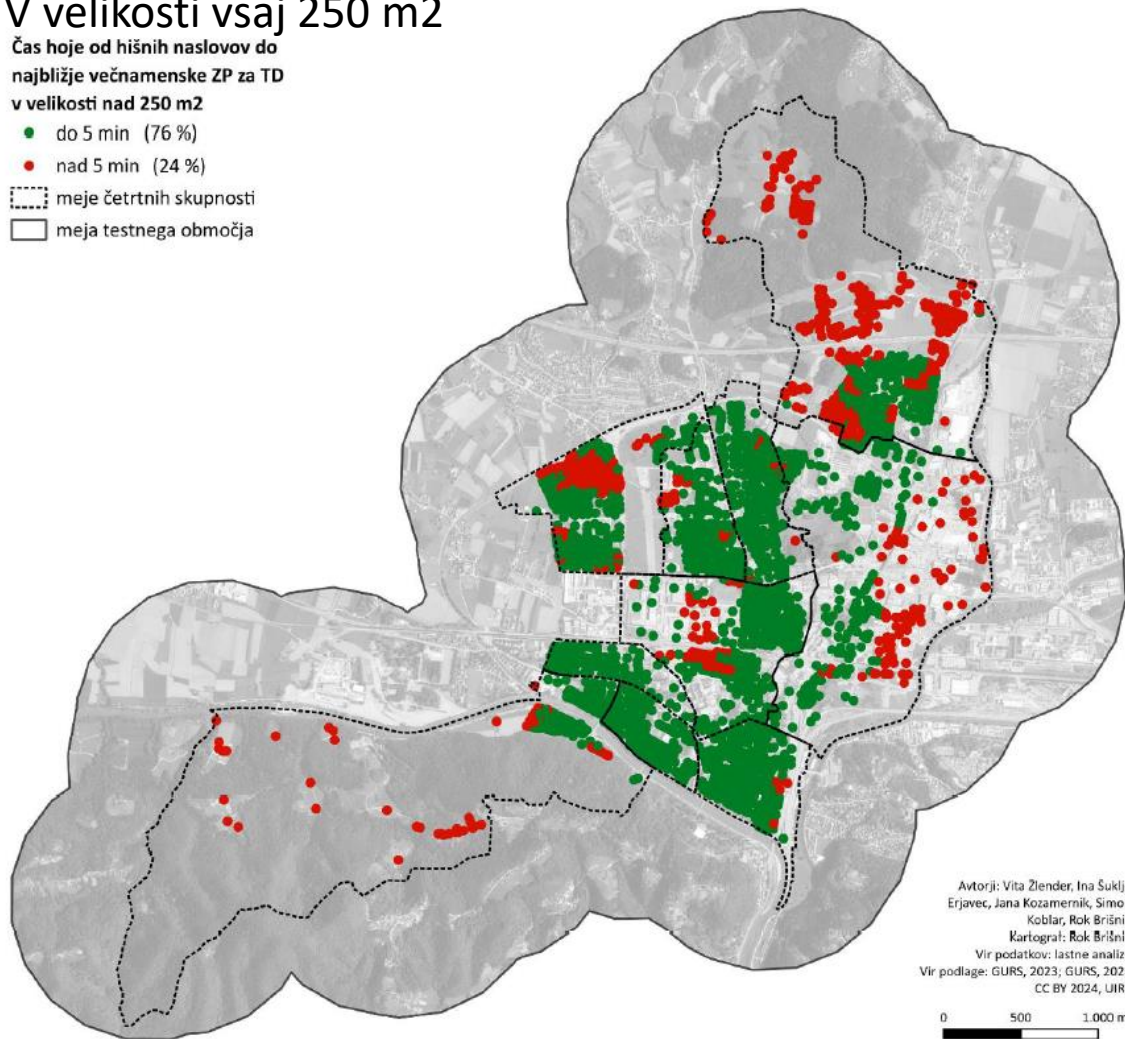
Dostop do najbližje zelene površine

V velikosti vsaj 250 m²

Čas hoje od hišnih naslovov do najbližje večnamenske ZP za TD v velikosti nad 250 m²

- do 5 min (76 %)
- nad 5 min (24 %)

--- meje četrtnih skupnosti
□ meja testnega območja

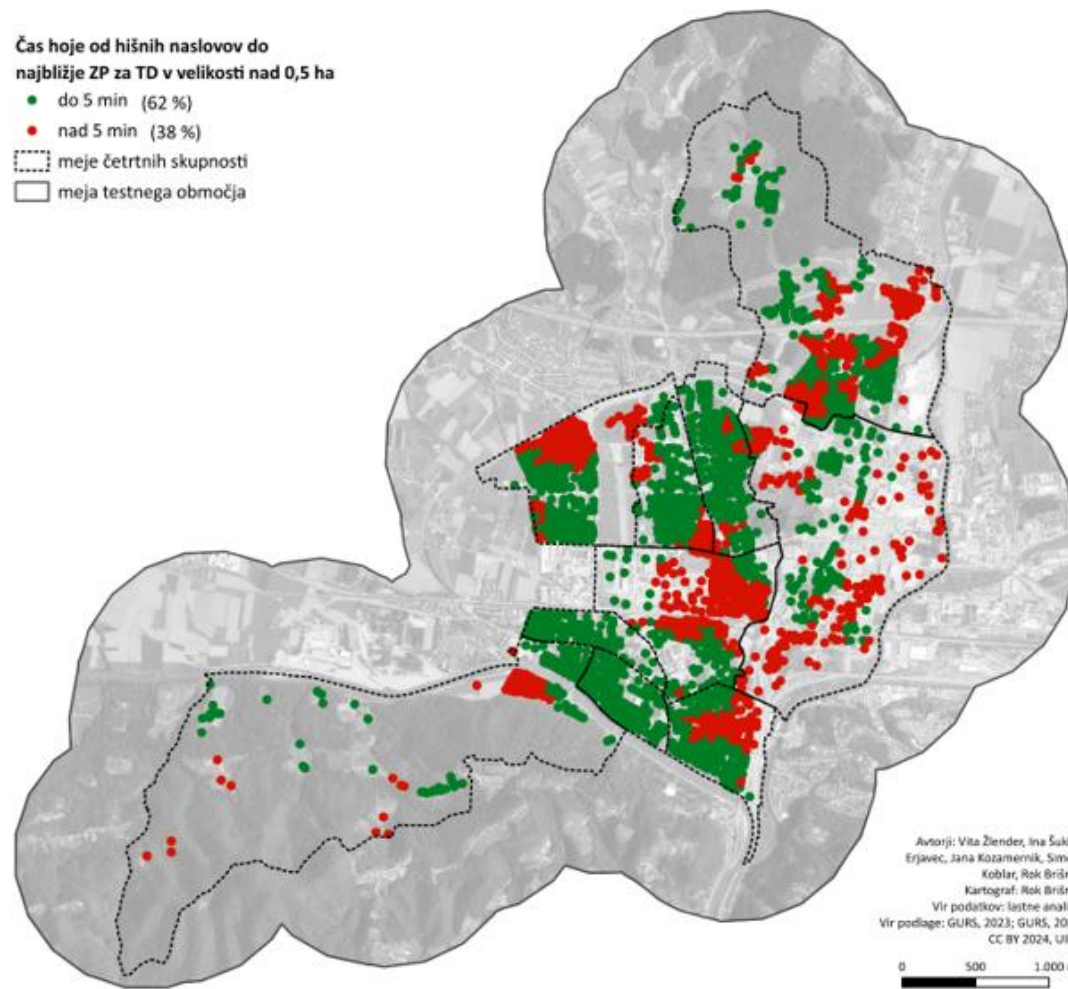

V velikosti vsaj 0.5 ha (5.000 m²)

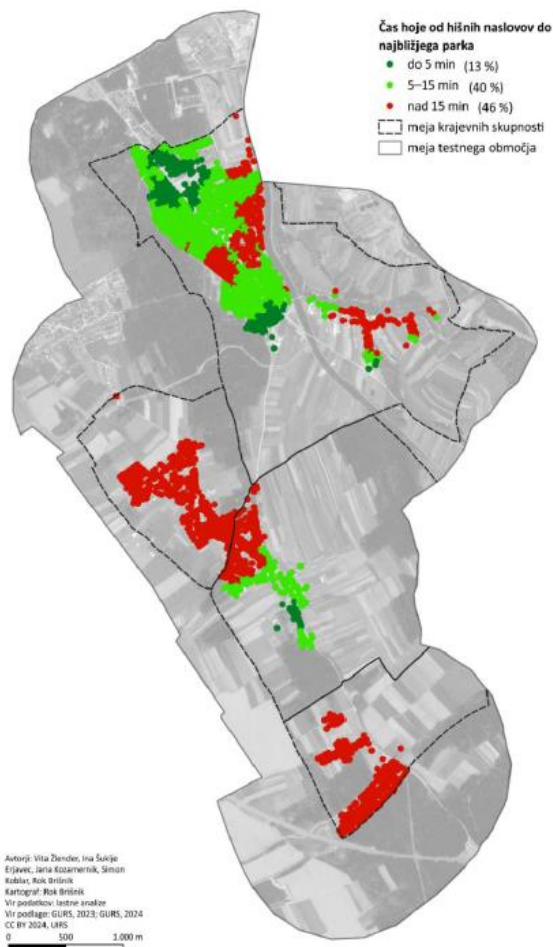
Čas hoje od hišnih naslovov do najbližje ZP za TD v velikosti nad 0,5 ha

- do 5 min (62 %)
- nad 5 min (38 %)

--- meje četrtnih skupnosti
□ meja testnega območja

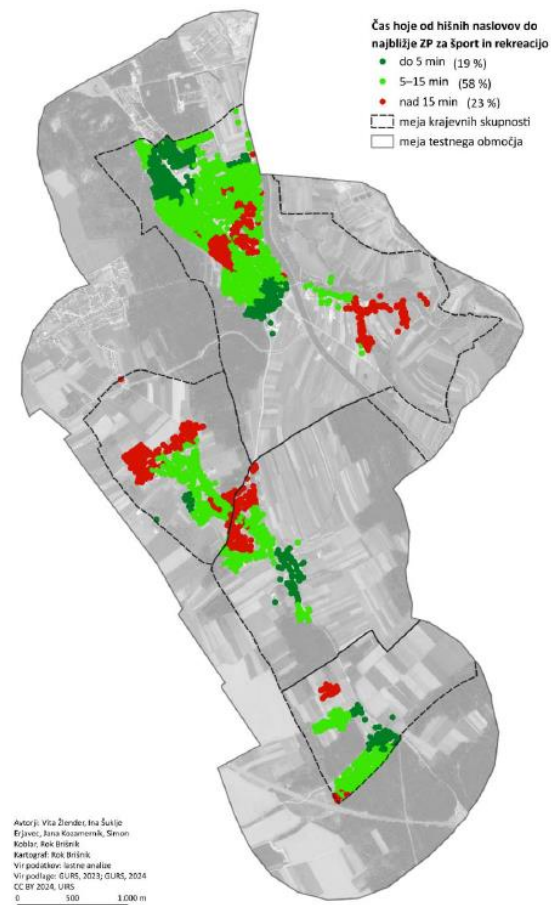

Dostop do najbližjega javnega parka

	0 - 14 let	15 - 64 let	nad 65 let	vseh prebivalcev
do 5 min	15 %	13 %	13 %	14 %
5 do 15 min	37 %	41 %	42 %	40 %
nad 15 min	48 %	46 %	45 %	46 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

Dostop do zelenih površin za šport in rekreacijo

15 minutna razdalja lahko že preveč za starejše in druge prebivalce z oviranostmi

	0 - 14 let	15 - 64 let	nad 65 let	vseh prebivalcev
do 5 min	22 %	21 %	20 %	20 %
5 do 15 min	54 %	55 %	58 %	56 %
nad 15 min	24 %	24 %	22 %	24 %
Skupaj	100 %	100 %	100 %	100 %

Določanje v ZP za daljinske TD (hoja in kolesarjenje) v pilotnih projektih

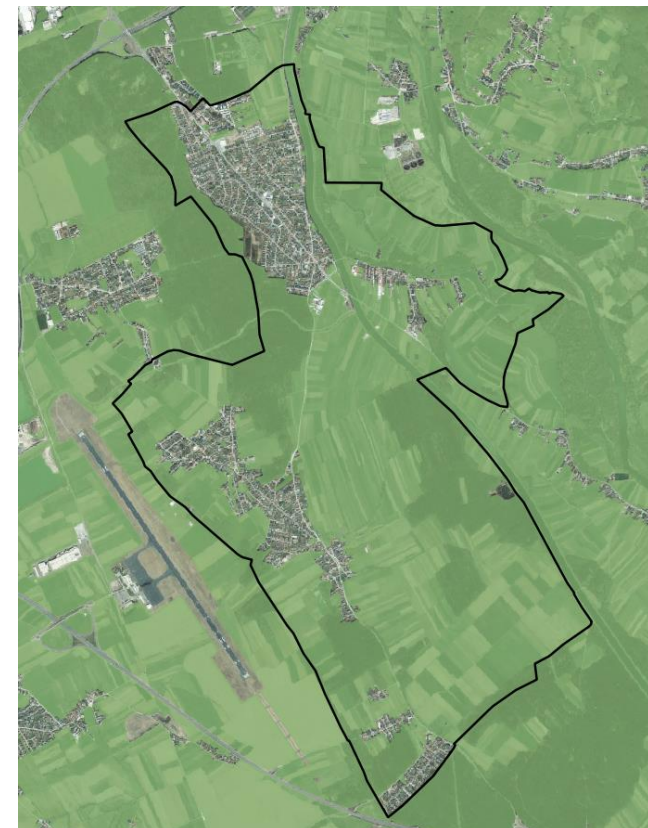
Ločene pešpoti
in pločniki

Kolesarske poti
in steze

Poti za mešan
promet

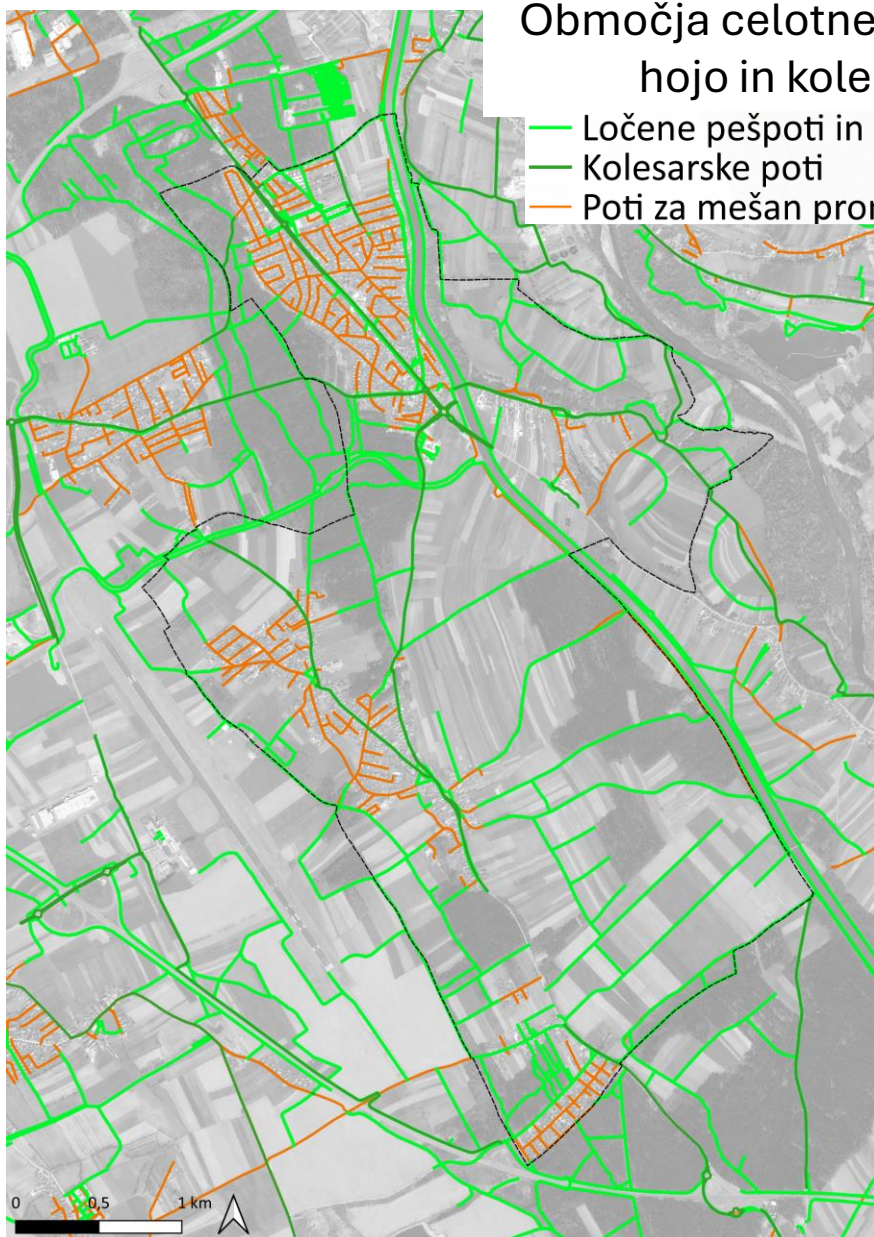

Območje = ZP = peš in kolesarske poti v okviru območij z značilnostmi ZP:

- Območja mestne in primestne kulturne in gozdne krajine
- Urbana območja z drevesi in drugimi značilnostmi ZP

Uporabljeni podatki:

- MKGP raba, ESZ dejanska raba
- v projektu določene ZP za zgoščene TD

Znotraj KS

Pred popravki
(160.686 m)

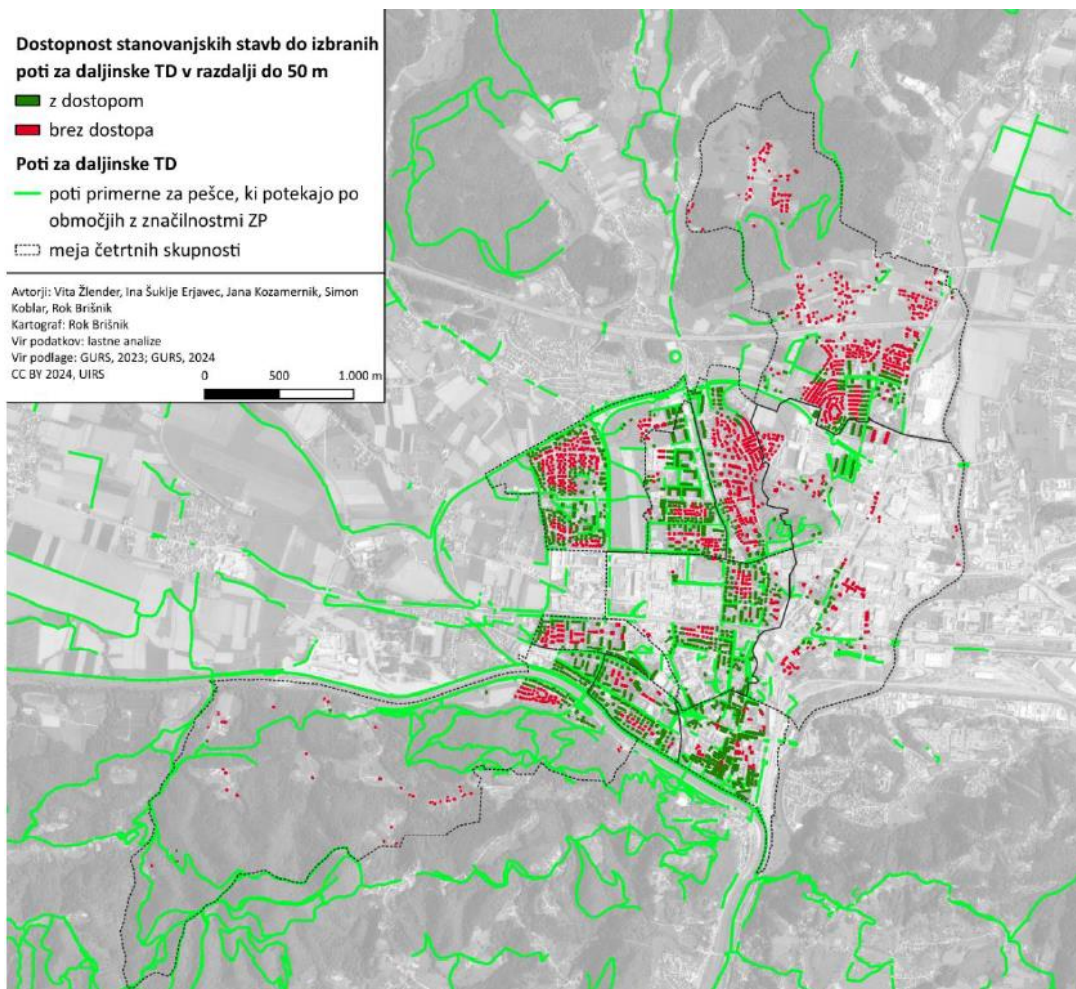

Po popravkih
(80.802 m)

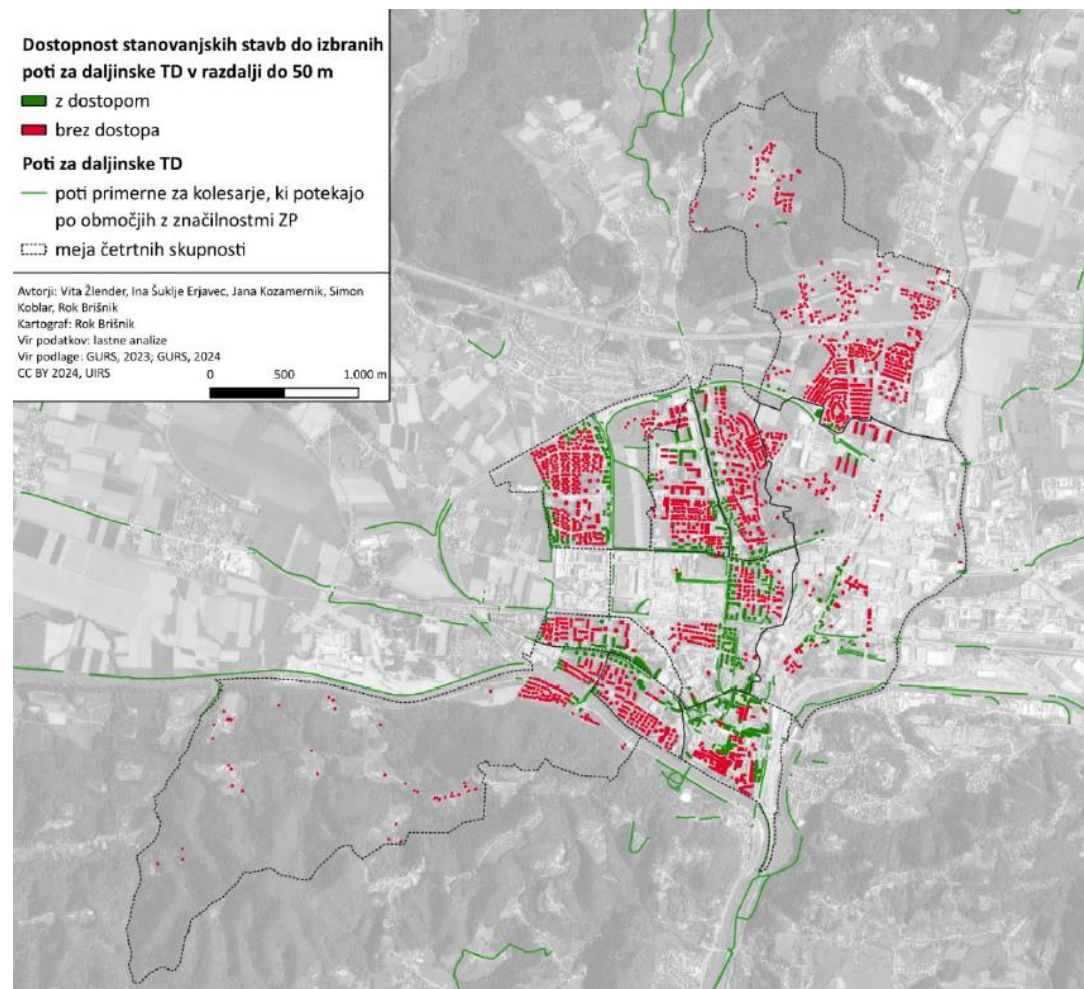
razlika **79.884 m**
= 79 km

Preskrbljenost s potmi, primernimi za pešce

Preskrbljenost s kolesarskimi potmi

Nadaljevanje dela v projektu

PREZENCA 2: Analiza kakovosti zelenih površin in dostopnosti prebivalcev

Trajanje: april 2025 – oktober 2026

Naročnik: Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP)

Izvajalec: Urbanistični inštitut Republike Slovenije (UIRS)

Projektna skupina

- mag. Ina Šuklje Erjavec, vodja projekta
- dr. Vita Žlender
- Jana Kozamernik
- Rok Brišnik
- Simon Koblar

Predmet projekta

- Optimizacija kazalnika PREZENCA
- Izvedba dodatnih testiranj izračuna kazalnika PREZENCA
- preveritev preskrbljenosti z zelenimi površinami po metodologiji PREZENCA za štiri občine.

Izbrane testne občine:

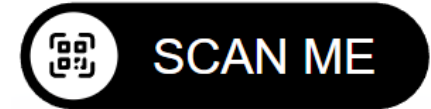
1. Hrastnik,
2. Idrija,
3. Kozje
4. Novo mesto

Hvala za pozornost!

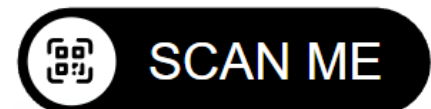
Dr. Vita Žlender,
Urbanistični inštitut RS
vita.zlender@uirs.si

Projektna skupina:

mag. Ina Šuklje Erjavec (inas@uirs.si)
Jana Kozamernik (janak@uirs.si)
Rok Brišnik (rokbr@uirs.si)
Simon Koblar (simonk@uirs.si)

<https://venzazdravje.uirs.si>

<http://prezenca.uirs.si>